

Posudek na diplomovou práci Aleny Rouskové
Rodinná odolnost z pohledu sanace rodiny

Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta

Katedra teologické etiky

Studijní program: Teologie

Studijní obor: Křesťanská krizová a pastorační práce – Diakonika

2019

Posudek předkládá vedoucí práce PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D.

Předkládaná diplomová práce má spolu se seznamem literatury 104 stran. Dělí se na čtyři velké celky (Rodina - Resilience/Odolnost - Sanace rodiny jako jeden z nástrojů podpory rodiny - Praktická část), které jsou doplněny Úvodem a Diskusí. Práce dokládá autorčinu úctyhodnou snahu o to, aby akademickými způsoby doložila poselství, které do své osobní praxe vkládá pravděpodobně od počátku.

V okouzujícím Úvodu probleskne, jak by autorka mohla psát, kdyby psala svobodně. Obrazy sdělí na malé ploše podstatné a položí též základní východiska práce (s. 11 a 12): *Vidím krásné, zdravé, šťastné děti, jež si mohou hrát v kaluži sněhu. /.../ Uvědomuji si, že žijí jinak než já a paní učitelka. Důležité je, že jsou zdravé a silné. Vzpomenu si na svého nejmladšího syna, kterého kulím jako kuli do teplého oblečení, aby nenastýdl a nebyl zase nemocný. A v hlavě mi proběhne: /.../ Můžeš si tady vzít příklad.*

V praxi - zdá se - nemá autorka potíž sloučit pozici autority s pozicí toho, kdo se učí. Při seznamování s literárními zdroji tomu bylo jinak: o autoritách se nepochybuje, a jejich slova lze rovnou tesat do kamene. (Nekriticky přejímaná zkratkovitá tvrzení o deprivaci znějí na s. 47 až cimrmanovsky.)

Jako vedoucí práce jsem byla svědkem děje, v němž se autorka teprve odhodlávala vnímat psaný text jako něčí myšlenky, které lze porovnávat s jinými myšlenkami.

Výsledkem této cesty je práce, která poznatky a myšlenky poctivě nakladla vedle sebe. Inspiruje k tomu, aby myšlenky byly dotaženy a poznatky propojeny s praxí.

I SILNÉ STRÁNKY PRÁCE

Autorka umí psát, práce se dobře čte. Též gramaticky je poměrně čistá.

Autorka umí situaci a samu sebe nazřít, vyniká v pozorování a reflexi.

Je obdivuhodné, kolik shromáždila literatury i v tématech pro práci okrajových.

Oceňuji, že autorka prostřednictvím porovnání dvou autorů (s. 29) připomněla sociokulturní podmíněnost odolnosti, která ovlivňuje vnímání povahy rizika a volbu způsobů zvládnutí.

Rovněž oceňuji způsob, jakým se vyrovnává (s. 34) s definiční nejasností odolnosti a s pojetím „fungování“ rodiny.

Za přínos považuji popis rodinných konferencí (s. 59), které zobrazují (v současnosti moderní) transdisciplinární přístup: *Rodinná konference je tedy setkání nejen rodiny, ale i dalších osob, mezi které patří příbuzní, sousedé, přátelé, zástupci komunity aj., všichni*

pak společně hledají „řešení problému v rodině takovým způsobem, aby bylo zajištěno bezpečí dítěte a posílily se kompetence samotných členů rodiny“. /.../ Rodinná konference vychází z principů ponechání odpovědnosti za vlastní situaci na rodině jako takové.

II SLABINY PRÁCE

Slabiny doprovázejí silné stránky. Autorka umí psát, někde však píše zcela nesrozumitelně (jako by po sobě práci nečetla). Výrazné je to na místech, kde překlad z angličtiny není přeložen do češtiny (např. s. 33): *definuje pojem rodinné odolnosti jako schopnost se odrazit od nepřátelství posílený i vynalézavější. /.../ Hovoří o tom, že se spíše jedná o výstup nad traumatické a nejednoznačné ztráty.* Pro příště doporučuji uvádět též originál.

Práce je gramaticky poměrně čistá, až na tři hrubé chyby.

Autorka vyniká v reflexi, nevšimne si však, že ji používá v hodnotícím kontextu.

Je obdivuhodné, kolik shromáždila literatury, místy (např. s. 22) však zůstává jen u výpisků.

Uvádí řadu zajímavých literárních zdrojů, jenže ne vždy je dobře cituje (formálně i obsahově). Zdá se, že neumí citovat z kolektivních monografií, nedůsledně zohledňuje gender autorů (Walshová vs. „podle Caldwell, Sentera“ - obě jsou to ženy). Málokdo z citovaných se může bránit, já ano, proto se bráním: Definice rodiny (s. 15) jsem neshrnovala, nýbrž uváděla. To je velký rozdíl. Shrnující definici rodiny (od Skupiny pro vytváření metodiky vztahového poradenství) jsem nabídla též (dokonce na těžce stránce zdroje), autorka ji však nepoužila.

V textu se objevují odbočky, které jsou možná důležité pro autorku (duchovnost, psychoterapie), bez vysvětlení a zasazení do souvislostí však působí nepřiléhavě - např. jako agitka (s. 23): *Religiozita disponuje pozitivním náhledem na život /.../ ošetřuje morální dilemata, pracuje i s možnostmi selhání. /.../ Pomyslným svorníkem mezi teoretickou a praktickou stránkou religiozity a současným trendem číslo jedna je tzv. fenomén bdělosti.* Až záhadným zablouděním v tomto směru je popis spolupráce duchovního a terapeuta (s. 41, bez citací a bez nadhledu).

Autorka záslužně vytěžila zahraniční kolektivní monografii o odolnosti rodin. Naproti tomu se citace dalšího zahraničního zdroje (na s. 24) jeví poněkud samoučelně: *Poukazují na hlubší rozměr rodiny, nevnímají ji jen jako pouhou skupinu lidí, která společně sdílí určitý fyzický nebo psychický prostor.* Nic neříkající věta se zároveň vyskytuje v anotaci tohoto článku na internetu. Četla autorka celý článek? Proč ho použila? Co jí chtěla sdělit?

III INSPIRACE

Autorka nedosahuje nad literárními zdroji a výsledným textem kýženého nadhledu. K jeho dosahování však inspiruje.

Na některá místa jsme s kolegyní Klvačovou upozorňovaly v rámci diplomového semináře, leč marně:

- Např., že nad pojetím „rizikových faktorů odolnosti“ (např. s. 26, 32, 72) by stálo za to se zamyslet, neboť právě jen díky jejich existenci dostává téma odolnosti smysl.

- Nebo že by bylo dobré důsledněji rozlišovat, kdy text promlouvá z pozice sociologické a kdy z psychologické (s. 28), kdy z pozice systémové a kdy psychoterapeutizující, kdy mluví o jednotlivci a kdy o rodině (např. s. 39).

Ve výsledné podobě diplomové práce se zobrazují další témata, která vyzývají k zamyšlení, dotažení či vztažení k souvislostem - tedy ke kritické reflexi.

- **Pojem „resilience“ vs. pojem „odolnost“**

„Vzhledem k tomu, že obor Diakonika dává přednost přirozenému jazyku, nahrazuji anglický pojem *resilience* jeho nejbližším a asi nejvhodnějším českým výrazem, tj. *odolnost*. Jsem si však vědoma, že tento termín není zcela považován za jednoznačný český ekvivalent,“ uvádí autorka (s. 26) a odkazuje se přitom na I. Sobotkovou a rozlišování *resilience* a *resiliency*. Knížku, z které též hodně cituje (Psychologie lidské *odolnosti* od K. Paulíka), pro danou chvíli nezohlední.

- **„Zvolená metodologie pro zpracování příběhu“**

Příběh, který chtěla autorka v práci popsat, měla již ve své mysli převyprávěný. Až dodatečně hledala, jak ho vyprávět s oporou v metodologii. Našla kazuistiku. Teprve pod mým tlakem volila nástroj, který více zohledňuje odolnost a procesuální charakteristiky oproti kategoriálním.

K propojení s teorií a praxí rodinné odolnosti a sanace rodiny přitom nedocházelo. Tedy že rodinu je třeba z pohledu odolnosti nějakým nástrojem zkoumat a že s rodinou je třeba z pohledu odolnosti nějakým nástrojem (spolu)pracovat. A že výběr nástroje do značné míry určí, jak bude rodina nahlížena ve výzkumu i při sociální práci.

V teoretické části přitom autorka zdůrazňuje pojetí odolnosti jako procesu, zabývá se zdroji rodin, jejich silnými stránkami, strategiemi zvládnutí. (Např. na s. 34: *někteří autoři pojem rodinné odolnosti vidí jako synonymum pro silné stránky rodiny /.../. Druhými je zase rodinná odolnost vnímána jako vývojová cesta rodiny, kterou lze pozorovat až po nějaké době.* Na s. 37: *poukazují také na to, že těžiště práce s odolnou rodinou neleží v analýze příčin zátěžové situace rodiny, ale v hledání řešení ve zdrojích, které rodina má v dosahu.*) Od s. 37 se autorka zmiňuje o „případové studii“, která zachycuje „životní příběh ženy Michelle“. Nezdá se ale, že by se zajímala o metodologické postupy a omezení této případové studie.

K propojením nedochází pravděpodobně proto, že si autorka výzkumnou metodologii neosvojila a její vliv na podobu výzkumných výsledků nedocenila. Na s. 66 píše, že vzhledem k cíli práce „se nechala inspirovat kvalitativním přístupem“. Co to znamená? Rozumí například tomu, že pohledy dalších lidí (P. Klvačové, mě) práci zpevňují a vytvářejí dobrý podklad kritické reflexe? A že je proto dobré je uvést, nikoli popřít?

- **„Funkčnost rodiny“**

Psychosociální svět se v současnosti rozhodl pro perspektivu odolnosti. Pokud bychom ji přijali důsledně, znamenalo by to pravděpodobně očistit výkon sociální práce. Rodiny by přestaly být kategorizovány na „funkční“ či „dysfunkční“ a pouze by se dojednávala daná reálná potíže a zdroje a síly atd. na její zvládnutí. (Viz s. 59 a popis rodinných konferencí.) Autorka se tohoto tématu dotýká (např. popisuje různé hodnotící snahy o vymezení „vydařených rodin“ a „zdravého rodinného fungování“), avšak nenahlíží, jak posuzování funkčnosti souvisí s rozložením a vlastnictvím moci. Tedy se nevrací ani ke svému předporozumění o pracovnicích ze střední vrstvy, které hodnotí lidi odlišného životního stylu i možností. Tato moc přitom má až absurdní projevy - například v názvu publikace *Sanace rodiny: sociální práce s dysfunkčními rodinami*.

IV ZÁVĚR

Autorka předložila důkladně zpracované téma Rodinná odolnost z pohledu sanace rodiny. Dovednost načtené poznatky kriticky nahlédnout a propojit je s praxí lze považovat za (slibně) nakročenou.

Předkládaná diplomová práce splňuje nároky na ni kladené a představuje inspirativní zdroj v oblasti sanace odolných rodin.

Doporučuji proto hodnocení dobře – C.

Zadání pro obhajobu:

Předpokládám zodpovězení otázek položených přímo v posudku.

Kromě toho prosím objasněte, jak byste **metodicky vedla** nově nastoupivší pracovníci k perspektivě rodinné odolnosti.

PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D.

Praha, 29. ledna 2019